

DAHER RACHED

A libanoni drúz közösség története a mamlûk idôszak elôtt

Egyes klánok a Tannûi törzsföderációból már az arab hódítások idején a Bejrút mögötti dombvidéken telepedtek le. Ezek a klánok, egészen a kereszties hadjáratokig, a Tannûi törzs eredeti, észak-szíriai lakóhelyének környékéről folyamatosan új betelepülôket fogadtak be egymást követô törzsi migrációk formájában.¹ Ezek a klánok együttesen a 2/8. század folyamán egy fejedelemséget hoztak létre a Bejrút környéki partvidéken és az attól beljebb fekvô hegyi területen. A fejedelemség vezetésében két klán követte egymást, elôbb az ArslÁnidák, majd a 6/12. század közepétôl a Buíturidák töltötték be a törzs- szövetség vezetői szerepét. Már a kezdettôl fogva a fejedelemség területe a törzsszövetség klánjainak szerzett birtokaiból állt, melyek közül a vezető klán, az ArslÁN rendelkezett a legnagyobb birtok állománnyal. Ezért az egymást követô ArslÁN főfejedelmek [*umarÁB*] a fejedelemség vezetését gyakorolhatták, uralkodhattak a többi klán felett, és azok birtokait növelhették ill. csök-kentethették. Ezzel szemben a klánok szabadon rendelkezhetek birto- kaikkal, de volt egy meghatározott anyagi kötelezettségük az emírral szemben, valamint kérésére részt kellett venniük a harcokban az ő vezetése alatt. Ennek alapján minél több és nagyobb birtok állománnyal rendelkezett egy klán, annál nagyobb tekintéllyel bírt, viszont soha sem múlhatta felül a fő, vezető klánt. Mindez még az *iqÔÁÝ*-rendszer bevezetése elôtt történt, késôbb viszont annak bevezetése a 5/11. század második felében rendszerbe foglalta az egész földbirtoklási állapotot. Ezután a kisebb fejedelmek [klánvezetôk] meghatározott mértékű összeget vagy termést fizettek az emírnek, és katonai szolgálattal tartoztak neki. Ő maga pedig a térség vezető hatalmának tartozott anyagi és hadi kötelezettséggel. Más szóval, a fejedelemség egész területe a szeldzsuk uralomtól kezdve egy *iqÔÁÝ*-birtokká vált, melyet a térségben uralkodó nagy- hatalom adomá-nyozott az uralkodó emírnek. általában a fejedelemség mindig Damaszkuszhoz tartozott, de helyzetét késôbb többször változott az Ayyûbidák, a Mongolok és a Mamlûkok alatt.

¹ ABÛ ÝZZ AD-DËN 1984, XII. 142.

² Az ArslÁN ›Genealógiai lajstromát‹ ŠakDb ArslÁN jelenítette meg egy verskötet formában, melyet testvére, NasDb állított össze. Ez a ›Lajstrom‹ az ArslÁN család dokumentált genealógiáját foglalja magába, amely dokumentumokat az ArslÁNida fejedelmek különbözô történelmi idôszakokban *šarDÝa*-bíróságokon hitelesítették. Lásd ABÛ ÝZZ AD-DËN, 1984 XII. 148.

Az Arslán hegemónia időszakának tanulmányozásában az Arslán klán ›*Genealógiai lajstroma*› szolgál fő forrásként,² amely a klán egész történetét illetően felbecsülhetetlen információkat tartalmaz. A Buŧurida időszakot a 7/15. század közepéig pedig legjobban ŊÁliŧ b. YaŧyÁ, a család egyik korabeli kró-nikása írja le, aki a család megőrzött anyagait, kortársainak beszámolóit és saját tapasztalatait használta fel munkájának elkészítésében.³

Az Arslánidák a ŐĐrai Laŧmida uralkodókra vezetik vissza száрма-zásukat, nevezetesen al-MunĚir b. MĚP as-SamĚP uralkodóra. Amikor a musz-limok meghódították Szíriát a 630-as években, az Arslánidák elindultak ŐĐrából és letelepedtek Észak Szíriában, miután részt vettek a bizánciak elleni hábo-rútkban a muszlimok oldalán. Azonban később al-ManŐŪr Ŷabbászida kalifa (135/754–158/775) parancsára, MĚlik fiai, al-MunĚir törzsi fejedelem [*amŧr*] és Arslán testvére saját családjaikkal és más kisebb klánok tagjaival együtt elvándoroltak a Szíriában található MaŶarrat an-NuŶmĚn b. Bejrút mögött fekvő hegyvidékre. al-ManŐŪr kalifa azért küldte oda ōket, hogy ellenőrizzék a tengerparti hegyvidéket és védelmezzék a libanoni partot a bizánciak esetleges támadásaitól. Nem sokkal érkezésük után, ezek a klánok falvakat és erődöket építettek a Bejrúthoz közeli hegyekben, valamint megépítették ŐuwayfĚt városát is Bejrúttól délre egy tengerparthoz közeli dombon, amely a 9. századtól az Arslánidák főrezidenciájává vált. Ebben az időszakban Bejrút közelében élt egy ŐĐŶita imám, AbŪ ŶAmr al-AwzĚŶ, aki az al-AwzĚŶ vallási iskola megalapítója volt. Ez az imám nagy hatással volt Arslán b. MĚlikra, így az Arslánidák felvették irányzatát, amiről később a 5/11. század elején áttértek a drúz [*tawŐĐd*] vallásra. Az Arslánidák hamar konfrontációba kerültek a bizán-ciakkal és csatlósaikkal, a Maraditákkal, akik folyamatosan támadásokat indítottak Bejrút partvidéke ellen. Első ŧtközetük a bizánciakkal 185/801-ben történt, melyben maga Arslán fejedelem fia bizánci fogságba került, és csak 189/805-ben szabadult ki, az Ŷabbászidák és a bizánciak között lezajlott első fogolycsere során.⁴ Al-MunĚir és Arslán fejedelmek többször összecaptak a Maraditákkal is, és több alkalommal le is győzték ōket. Arslán unokájának fia, an-NuŶmĚn vívta a leghevesebb csatákat utóbbiakkal, valamint a bizánciakkal, és sikereinek híre eljutott al-MuŶtamid Ŷabbászida kalifához (256/870–279/892) is, aki 263/877-ben írt neki egy levelet, melyben megerősítette ōt és utódait az TannŪlida Fejedelemség élén. An-NuŶmĚn 303/915-ben megállította a bizán-ciakat Bejrútnál, akik megkísérelték elfoglalni az egész tengerpartot, valamint nyolc foglyot is ejtett

³ AbŪ ŶIZZ AD-ĐĚN 1984, 149.; valamint lásd IBN YAŧyÁ, *TĚrĐĥ BayrŪt*, II. 1969, amelyet KamĚl aŐ-ŊalĐbĐ és Franĥis Hores lektorált.

⁴ IBN AL-AĚĐR, 1965-1967. VI. 193.; al-MaqrĐzĐ 1959, III. 310.; *Arslán* fia, ŶAmr, 191/815-ben halt meg.

közülük, akiket később muszlim foglyokra cserélt el. Ennek megjutalmazásaként Damaszkusz Ýabbászida helytartója a Palesztinában található Nafad vidékét is hozzácsatolta a Fejedelemség területeihez.

A TannÛlida Fejedelemség kizárólag az ArslÁn családon belül öröklődött, így vagy apáról fiúra szállt, vagy a fejedelmek – a fejedelemségben élő klánok vezetői, vagyis a klánok birtokainak tulajdonosai – megegyezés alapján válasz-tották meg az ArslÁn családból a legalkalmasabb személyiséget törzsfőnöknek [amDr]. Azonban előfordult, hogy a fejedelmek nem tudtak megegyezni az emír megválasztásában, amit vagy fegyveres, vagy békés módon oldottak meg. Előb-bire jó példa volt az, amikor MasÝÜd, ArslÁn fia 223/838-ban meghalt, és a leg-több fejedelem MÁlik testvérét választotta meg emírnek. Azonban HÁniP, MasÝÜd fia magának követelte a hatalmat, így a két személy követői csatát vívtak egymással, melyből HÁniP került ki győztesen, és követte apját a vezetésben. Békés megegyezés született viszont MuŌawwaÝ b. TamĐm emír halálakor 1019-ben, amikor az al-Çarb vidék⁶ fejedelmei megoszlottak abban, hogy melyik fia kövesse őt. Egy részük ÝmÁd ad-DĐn MÛsa mellé állt, egy másik pedig AbÛ l-FawÁris MiÝÁÁÁot támogatta. A helyzetet úgy oldották meg, hogy előbbi egy évet uralkodott, majd lemondott utóbbi számára. AbÛ l-FawÁris uralkodási idő-szaka viszont igen fontosnak számít a drúz mozgalom történelmében, mivel ő volt az a tannÛlida emír, aki elfogadta BahÁP ad-DĐn ›apostoli‹ levelét,⁷ melyben az utóbbi rábízta a misszió [daÝwa] szervezését a térségben. Továbbá ő volt az első emír, aki hivatalosan felvette a drúz [tawÍĐd] vallást az 1020-as évek vége felé, amitől kezdve a tannÛlida terület drúz fejedelemséggé vált.⁸ Ennek elle-nére nem rendelkezünk semmilyen információval arról, hogy a drúz vallási [tawÍĐd] mozgalom 1018-ban történt felfedése előtt hogyan viszonyultak a TannÛlidák a Szíriában misszionárius tevékenységet folytató ad-DarazĐ (411/1019-ben el-tűnt) mozgalomalapítóhoz és híveihez. Valószínű, hogy több kisebb tannÛlida klán már 1018 előtt felvette az új vallást, akik segítették ad-DarazĐ munkáját az új hívek beszerzésében.

A TannÛlida Fejedelemség földrajzi kiterjedését az ArslÁn család idő-szakában az emírek titulusai árulják el. Az ArslÁn ›Geneológiai lajstroma‹ első

⁵Akkor még nem beszélhetünk iqŌÁÝ birtokokról, mivel az iqŌÁÝ-rendszer csak a 4/10. század-ban fejlődött ki az ÝabbÁszida Kalifátusban, a szeldzsuk hadurak uralma idején. Később a Tan-nÛhidák birtokai is bekerültek az iqŌÁÝ-rendszerbe, és csak akkor váltak a különböző tannÛhida emírek iqŌÁÝ fejedelmekké. [DR].

⁶Az al-Çarb egy Bejrúttól délre található hegyvidék, az aš-ŠÛf hegységtől észak-nyugatra, amely a TannÛlida Fejedelemség központjának számított egészen annak bukásáig 922/1516-ban.

⁷BahÁP ad-DĐn 48. ›apostoli‹ levele. Ezzel kapcsolatban lásd, AbÛ ÝZZ ad-DĐn, 1984 146.

⁸TOUMA, 1971-1972. I. 40.

bejegyzésében, mely 190/806-ban készült, az emírt az ›*amDr al-Ēabal*‹ megnevezéssel említik, a másodikban, 252/866-ban, pedig ›*amDr al-Āarb*‹ címmel. Mivel a kettő ugyanaz, valószínű a fejedelemség területei ekkor még a Bejrút körüli hegyvidékre korlátozódott. A harmadik bejegyzésben, 303/915-ben, viszont már ›*amDr Ēabal al-Āarb wa BayrŪt*‹ titulussal jelenik meg, amiből kiderül, hogy Bejrút ekkor már a fejedelemséghez tartozott. A 940-ben készült negyedik bejegyzésben viszont már ›*amDr NaydĀ wa BayrŪt wa al-Āarb*‹ néven említik az arslĀnida fejedelmet, amiből kiderül, hogy akkor már a déli partvidékre is kiterjedt a fejedelemség területe, s magában foglalta NaydĀt is, Dél-Libanon legfontosabb városát.

Keveset tudunk a TannŪlidák tevékenységéről, valamint a TannŪhida Fejedelemség gazdasági és politikai helyzetéről a 5/11. század előtti időszakban. A birtokunkban lévő források mindössze annyit említenek, hogy a fejedelemség mintegy ütköző államként működött a bizánciakkal szemben, akikkel a TannŪlidák sok harcot vívtak, és hogy ugyan ezt tették a Libanoni hegység északi részén élő keresztényekkel és Maraditákkal is. A fejedelemség gazdasága leginkább a földművelésre és a harcok során szerzett zsákmányokra épült, politikailag viszont többnyire független volt a térségben uralkodó regionális hatalmaktól és az Ūbbászida Kalifátustól. Amikor azonban a Szeldzsukok elfoglalták Szíriát a 5/11. század közepén, a TannŪlidák hűséget vallottak nekik, aminek köszönhetően megtarthatták területeiket, de a fejedelemség így is a Szeldzsuk Szultánátus (431/1040–590/1194) egyik tartományává vált. A 5/11. század második felében nagy harcok zajlottak a Szeldzsukok és a FāŪimidák között Szíria megszerzéséért, amit a TannŪlidák okosan kihasználtak úgy, hogy mindig érdekeiket szem előtt tartva egyik oldalról a másikra álltak. Mindettől függetlenül, minthogy a FāŪimida Kalifátus (297/909–567/1171) akkorra már túljutott a fénykorán, és egyébként mély doktrinális ellentét állt fenn a drúz [*tawĪĀd*] vallásra áttért TannŪlidák és a fāŪimida *ismĀŪĀlĀk* között – még akkor is, ha az utóbbiak politikai okokból látszólag megbékéltek a drúz [*tawĪĀd*] vallás jelenlétével Szíriában – a TannŪlidák többnyire a Szeldzsukokat támogatták. A Szeldzsukok viszont, akik a szunnita iszlámot vallották és a drúzokat hitetleneknek tekintették. De sokáig úgy vélték, hogy szükségük van az utóbbiakra a FāŪimidák elleni hatalmi küzdelemben, s ennek köszönhetően békén hagyták őket. Amikor viszont vallási okokból kiindulva már fontolgatni kezdték, hogy megfosszák őket a hatalmuktól, megindultak a kereszties hadjáratok Szíria ellen. Ezért a Szeldzsukok úgy döntöttek, hogy felhasználják a TannŪlidák katonai támogatását a keresztiesek elleni küzdelemben. A FāŪimidák is ezt szerették volna, ezért mindenféle ígéreteket tettek a TannŪlidáknak, amennyiben segítik őket a közös ellenség legyőzésében és a fāŪimida uralom helyreállításában szíriai

területeken. Azt mondhatjuk, tehát, hogy a kereszties hadjáratok nagymértékben hozzájárultak a drúz vallás fennmaradásához a térségben, mivel azáltal, hogy a drúzok keményen felvették a harcot a kereszt-esek ellen, a környező muszlim hatalmak megbékéltek velük, és engedték nekik, hogy megtartsák fejedelemségüket, birtokaikat és vallásukat.

A kereszties hadjáratok megindulásakor Bejrút és Ńaydá a TannŰlida Fejedelemséghez tartoztak, mely teljes egészében a Damaszkuszban uralkodó szíriai szeldzsuk atabégek egyik tartomány területe volt, azt követően, hogy 1093 után több kisebb fejedelemségre szakadt szét a Szeldzsuk Szultánátus. A TannŰlidák részt vettek a keresztiesek elleni harcokban Damaszkusz szeldzsuk atabégje oldalán, és 1110-ben hősies módon megpróbálták megvédeni Bejrútot egy tengeri és szárazföldi kereszties támadás ellen. Azonban a város három hónapos ostrom után elesett, és az akkori Arslánida emír, ÝÁÁud ad-Dawla a harcokban életét vesztette, továbbá több drúz fejedelem vagy elesett, vagy fogságba került. Még ugyan abban az évben a keresztiesek és a Éubayl vidékéről támadó Maradita szövetségeseik számos TannŰlida fejedelmet végeztek ki, és feldúlták a fejedelemség központi területének számító al-Çarb vidékét. A támadásokat csak két Arslánida családtag élte túl: BuŰtur, ÝÁÁud ad-Dawla tíz éves fia, akit anyja elrejtett, és MaÉd ad-Dawla, ÝÁÁud ad-Dawla testvére és Ńaydá fejedelme, aki harc nélkül adta át a keresztieseknek a várost.⁹ Ezt követően utóbbi lett ÝÁÁud ad-Dawla utódja, de a keresztiesek 1126-ban őt is megölték, mivel ellenük fordult és aš-ŠŰf területéről támadásokat irányított Ńaydá ellen. Így BuŰtur követte őt, akit a BuŰturida klán atyjának tartanak, mivel ezután egészen 1516-ig kizárólag az ő családján belül öröklődött a hatalom a fejedelemségben, és leszármazottjait már nem Arslánidáknak, hanem BuŰturidáknak hívták.

BuŰtur uralkodása alatt jelentős drúz törzsi vándorlás indult be Észak-Szíriából a BuŰturida Fejedelemség területére. 1130 táján, később fontos politikai szerepet betöltő klánok menekültek a fejedelemség területeire a kereszt-esek elől. Ezek közül a legjelentősebb a MaÝn klán volt, melyekkel már a 8. század óta a TannŰlidák házassági kötelékek létesítettek.¹⁰ Ők egy RabĐÝa nevű arab törzsnek a leszármazottjai, akik Mezopotámiából költöztek Aleppóba a 7. században, de 1119-ben vereséget szenvedtek Baldwin francia királytól AntÁkia mellett, így ÓuÈtikĐn szeldzsuk atabéghez menekültek Damaszkuszba, aki a Libanoni

⁹ Ezt az adatot az 595/1199-es dátummal elkészült Arslánida geneológiai bejegyzés említi. AbŰ ÝIzz ad-ĐĐn 1984, 148.

¹⁰ MaÝn al-AyyŰbĐ, a MaÝn klán atya elvette NuÝmÁn at-TannŰlida lányát a 2/8. század közepén, még mielőtt a TannŰl törzsföderáció Libanonba vándorolt volna. Lásd ZAHR AD-ĐĐN 1991, 96.; valamint *AŌ-ŃAFADĐ*, 1969. 251.

hegység területére irányította őket, hogy segítsenek a Buġtu-ridáknak a keresztetek elleni harcban. A fejedelemségbe való érkezésük idején a TannŪ-ġidák központja egy ŸAbayy nevű város volt, amely al-Ģarb hegység déli oldalán található. Buġtur fejedelem úgy döntött, hogy *iqŌĀŸ*-birtokainak egy részét átadja MaŸn klán főnöknek. Ennek megfelelően adományozta neki az al-Ģarbtól délre fekvő lakatlan hegyvidéket, amely attól kezdve aš-ŠŪf néven vált ismertté.¹¹ Ez a lépés Buġtur számára nagyon kedvező volt, mivel szüksége volt katonai és politikai támogatásra a keresztetekkel szemben, főleg az 1110-es súlyos vereség után. A MaŸnidák hűséget vallottak a Buġturida fejedelemnek, mellette harcoltak a keresztetek ellen, és lassan beépítették az aš-ŠŪf vidéket és benne BŸaqġDn városát, amely a 16. századtól a MaŸnida Fejedelemség központjává vált egészen a 19. század végéig.¹² A MaŸnidák politikai hatalma igazán csak a 16. század elején bontakozott ki, amikor szakítottak a Buġturidákkal, és az Oszmánok oldalára álltak a MamlŪkok elleni harcban, aminek következtében 1516-tól a Buġturidák helyébe léptek, és Faġr ad-Dġn fejedelem megalapította a MaŸnida Fejedelemséget. A MaŸnidákkal majdnem egy időben egy másik klán, az AbŪ Nakd is átköltözött Szíriából Libanonba. Szintén aš-ŠŪf vidék egyes részein kaptak *iqŌĀŸ* birtokokat Buġtur fejedelemtől, és a 19. század közepéig Dayr al-Qamar városa alkotta központjukat. Odaérkezésüktől fogva szövetségbe léptek a Buġturidákkal és a MaŸnidákkal, főleg a keresztetek elleni küzdelemben. Ez a hármas szövetség végig megmaradt a mamlŪk időszakban, aminek tükrében ez a három drúz család rendelkezett a legnagyobb hatalommal és befolyással Libanon középső és déli részének területein az oszmán uralom kezdetéig.

Buġtur 1151-ben demoralizáló vereséget mért a keresztetekre BejrŪttól délre, az al-Ģadġr folyópart mentén található ŸAyn at-Tġna nevű településnél, aminek köszönhetően még több *iqŌĀŸ* területet kapott Damaszkusz atabégjétől, az

¹¹ Šakġb ArslĀn szerint Buġtur felkísérte MaŸan törzsfőnököt a ŸAbayy feletti, al-MuŌayyir nevű dombra, rámutatott neki a szembe lévő vidékre, és mondta neki: »šŪf [libanoni nyelvjárásban: »nézd!«]. Ettől kezdve a maŸnida klán arra a vidékre költözött és hamar be is népesítette, és amely azóta az aš-ŠŪf nevet viseli. Lásd ZAHR AD-DġN 1991, 96.; valamint ŠAKġB ARSLĀN, 1925, 318.

¹² ZAHR AD-DġN szerint sok történész kétségbe vonja a MaŸnidák drúz létét. Azonban ő állítja, hogy Fahr ad-Dġn [II] maŸnida fejedelem [1590-1633] mindkét szülője egyértelműen drúz volt, és mivel a drúz közösségbe nem lehetett be lépni, ezért a MaŸn klán már a korai idők óta a drúz közösséghez tartozott. Ezt az állítást szerinte megerősíti több jelentős kutató is, így KamĀl aŌ-Nalġbġ, Philip ġittġ, AsŌufĀn ad-Duwayhġ, sőt a 16. századi tudós, al-Muġibġ is. Lásd ZAHR AD-DġN 1991, 98.

¹³ Muġammad KĀmil Ÿsayn azt írja, hogy a csatát AbŪ l-ŸašĀpir fejedelem vezette, amely elnevezés Buġtur egyik neve volt. Továbbá a csata helyszínét illetően Raġs at-Tġnát említ ŸAyn at-Tġna helyett. Lásd, Ÿsayn, Muġammad KĀmil. 1962. 28.

al-Çarbtól keletre fekvő al-Éurd területén.¹³ Buġtur 1166-ban halt meg, és fia, Zahr ad-Dawla KarÁma követte őt. Buġturnak mindössze két fia volt: KarÁma, aki a fejedelemség élére lépett, és ÝAĪĪ, akit számos későbbi drúz fejedelem atyjának tartanak. 1154-ben, még Buġtur életében, NŪr ad-DĒn MaĪmŪd ZangĒ Aleppo atabégje elfoglalta Damaszkuszt és egyesítette Szíria belső területeit a keresztésekkel szemben.¹⁴ NŪr ad-DĒn két dekrétumot küldött KarÁmának még apja életében, amelyekben kifejezte az emír szerepének fontosságát a keresztésekkel kapcsolatos terveiben, és biztosította a felől, hogy ő lesz apja örököse annak halála után. Az 1161-ban készült második dekrétumában NŪr ad-DĒn ismét leszögezte KarÁma öröklési jogát, számos területet hozzáadott a fejedelemséghez,¹⁵ és magára vállalta negyven lovasnak a fenntartási költségét, azzal a feltétellel, hogy az emír beveti őket a keresztések elleni harcra. Később NŪr ad-DĒn még további *iqŌÁÝ* birtokokat adományozott KarÁmának apja 1166-ban bekövetkezett halála után.¹⁶ KarÁma figyelmét leginkább a keresztések elleni harcra fordította, és folyton nyugtalanította Bejrút kereszties uralkodóját, miután hegyi erődjeiből rendszeresen rabló támadásokat intézett a város ellen.

Azonban KarÁma uralkodásának első éveiben egy nagy létszámú törzs vándorolt be a fejedelemség dél-keleti határvidékére, az at-Taym völgybe.¹⁷ Ez volt a ŠihÁb törzs, melynek egyik későbbi tagja, BašĒr aš-ŠihÁbĒ 1697-ben a MaÝanidák örököseként lépett hatalomba és megalapította a SihÁbida Fejedelemséget, mely egészen 1842-ig állt fenn. A ŠihÁbida egy Qurayšita eredetű szunnita vallású örsz volt, amelynek vezető személyiségei és egyes ágai a 18. század közepe táján áttértek a maronita keresztény vallásra.¹⁸ A 10 klánból és mintegy 15 ezer főből álló ŠihÁb törzs 1170-ben MunqiĒ b. ÝAmrŪ aš-ŠihÁbĒ fejedelem vezetésével átvándorolt ÍawrÁnból az at-Taym völgybe, miután nézeteltérés keletkezett az előzőekben említett NŪr ad-DĒn ZangĒ Damaszkusz atabégje és ŃalÁĪ ad-DĒn ayyŪbida hadvezér között, aki akkor már az utolsó FáŌimida kalifa vezírje volt Egyiptomban. A ŠihÁbidák ŃalÁĪ ad-DĒn oldalára álltak,

¹⁴ ÍITTĒ [é.n.], 234.; IBN AL-A×ĒR 1965-67, XI. 130-31.

¹⁵ Ezek a területek *iqŌÁÝ*ként adományozott birtokok voltak: al-QunayŌira vidéke aĒ-Ēawlánban, két falút Ńaydá környékén, egy falút al-BiqÁÝban, egy másikat az at-Taym völgyben, az ad-DÁmŪr tengerparti falut Bejrúttól délre, és négy falut az al-Éurd és aš-ŠŪf hegységben. ABŪ ÝIZZ AD-DĒN 1984, 150.

¹⁶ IBN YAĪYÁ 1969, 43.

¹⁷ Ezt a völgyet at-TaymallÁh b. ŌaÝlaba jemeni eredetű törzsről nevezték el. Ez a törzs még az iszlám előtti időszakban vándorolt ki az Arab-félszigetről és Mezopotámiába költözött, és a Lahmida uralkodók is ebből származnak. Lásd, HAŠĒD, 1984. 15.

¹⁸ ZAHR AD-DĒN 1991, 99.

és félték NŪr ad-DĒn bosszújától, ezért elhatározták, hogy Egyiptomba költöznek. Azonban nem állt utóbbi szándékában elveszíteni egy ilyen katonai-lag meghatározó szerepet betöltő törzset a keresztések elleni harcban, így ígéretet tett nekik arra, hogy nem bántalmazza őket, és engedélyezte számukra, hogy bárhová átköltözhessenek Szírián belül. Így azok az at-Taym völgyet választották, melynek mezőgazdasági szempontból kiváló talaja jobb élet-körül-ményt biztosíthatott volna számukra. Érkezésük idején az at-Taym völgy köz-ponti városa ÍÁÖbajyÁ volt¹⁹, mely akkor még a tőle nem messze lévő Beaufort várral²⁰ együtt a keresztések fennhatósága alatt állt. Azonban a völgy többi része közigazgatási szempontból Damaszkuszhoz tartozott, de valójában a buġturida fejedelmek nagy befolyással rendelkeztek fölötte.²¹ A ŠihÁbidák rögtön a völgy-gbe történt érkezésük után hadba léptek a keresztésekkel, miután ÍÁÖbajyÁ kereszties hadvezére 65 ezer katonával megtámadta a törzs átmeneti szálláshelyét a völgy északi részén található aŪ-Ūahr al-Āġmar nevű településnél.²² A ŠihÁ-bidák sikeresen visszaverték a támadást, és megölték 3000 kereszties katonát. Egy hónappal később azonban a keresztések ismét megtámadták őket, és egy tíz napig tartó háború után végül sikerült a ŠihÁbidáknak megölniük hadvezérüket és bevenniük ÍÁÖbajyát.²³ A hír hallatára NŪr ad-DĒn ajándékokat küldött Mun-qiĒ fejedelemnek, és iqŌÁÝ-ként neki adományozta az egész völgy területét. Ezzel egy időben YŪnis, aš-ŠŪf vidék ma Ÿnida fejedelme is ÍÁÖbajyÁba ment köszönten MunqiĒot a győzelemért, és attól kezdve nagyon szoros kapcsolat alakult

¹⁹ Ez a város a mai napig az at-Taym völgy legnagyobb városa, a neve szír eredetű, amely az ›agyagos területet‹ jelent. Ez egy nagyon régi város, melyet még a Föníciaiak építettek az ókorban. A középkor folyamán egy jelentős drúz várossá vált, mivel számos kisebb drúz klán élt az at-Tyam völgyben a ŠihÁbidák mellett. A város körül lévő dombokon építették meg a drúzok híres imaházait, melyek [*luluwĀt al-bajyĀĀ*] néven váltak ismertté. Lásd HAŠŠĒ 1984, 17.

²⁰ A vár arab neve: QalĀt ŠaqĒf ArnŪn. Egy Dél-Libanonban található eredetileg római vár, melyet Folk jeruzsálemi király építtetett újjá 1139-ben. 1193-ban ŸalĀĀ ad-DĒn al-AyyŪbĒ el-foglalta a keresztésektől, akik 1260-ban visszaszerezték. Azonban 1268-ban Baybars mamlŪk szultán végleg kiűzte belőle a keresztéseket. Súlyos sérüléseket szenvedett a II. Világháború idején, így ma eléggé romos állapotban található. Lásd HAŠŠĒ 1984, 30.

²¹ Az at-Taym völgy hivatalosan csak a 8/14. századtól tartozott a Buġturida Fejedelemséghez, miután a MamlŪkok megengedték a későbbi šihÁbida fejedelmeknek, hogy közvetlenül a buġturida emírnek fizessék az adót. Ettől kezdve az at-Taym völgy egészen a 19. század közepéig a Libanoni hegység fejedelemségének egyik fontos területét képezte. Lásd AŌ-ŸalĒbĒĒ, KAMĀL. 1967, 31.

²² Ez egy, az al-BiqĀÝ völgy déli részén található híres mezőgazdasági falu, mely ÍÁÖbajyĀ városától mintegy 50 km-re fekszik északra. Nevét termékeny talajáról kapta, jelentése: a vörös felszín. Lásd HAŠŠĒ 1984, 30.

²³ HAŠŠĒ 1984, 31.

ki a két klán között, amely mindvégig fennmaradt Libanon történelme során.²⁴ Ennek hatására KarÁma BuĤturida fejedelem, bár nem nagyon rajongott a két klán közeledéséért, szintén elismeréssel adózott MunqiĒnak, és elismerte őt területének fejedelmeként. Attól az időtől kezdve a ŠihÁbidák mindvégig uralták az at-Taym völgyet, és nap-jainkig is leszár-mazottjaik szép számban élnek azon a vidéken. A ŠihÁbidák szintén kivették részüket a keresztések elleni háborúkból, amit vagy úgy tettek, hogy harcosok-kal látták el a BuĤturida fejedelmet, vagy közvetlenül összecsaptak velük, amikor azok megtámadták az at-Taym völgyet. Utóbbira legutoljára 1218-ban került sor, amikor a keresztések nagy hadjáratot indítottak a völgy elfoglalásáért, de a ŠihÁbidák a MaĀnidák segítségével egy 3 napig tartó háború után visszaverték őket. Ennek jutalmaként Szíria ayyŪbida uralkodója írásban hozzá-csatolta az al-BiqÁĀ völgyet területeik-hez, amit 300 évig meg is tartottak, és csak a 16. század elején kényszerültek lemondani róla Damaszkusz oszmán helytartójának javára. A ŠihÁbidák Libanonba érkezése megerősítette a BuĤturida Fejedelemséget, és kibővítette területét. Annak ellenére, hogy egészen a 8/14. század közepéig a ŠihÁbidák területei közigazgatásilag Damaszkuszhoz tartoztak, gyakorlatilag mindig is a fejedelemség elválaszthatatlan részét alkották. A ŠihÁbidák politikailag előbb a BuĤturidákat, majd 1516-tól a MaĀnidákat támogatták egészen addig, amíg azoktól megörökölték a hatalmat 1697-ben.

1184-ben KarÁma BuĤturida fejedelem meghalt, és négy fia közül csak egy maradt életben, miután a másik hármat 1185-ben a keresztések csapdába csalták és lemészárolták. Legkisebb fia, ĪĒĒĒ vette át a hatalmat 19 évesen, és hamar az egyik legtehetségesebb BuĤturida fejedelemnek bizonyult. Ekkorra már sikerült NalĀĀ ad-DĒnnek megdöntenie a Fátimidák hatalmát Egyiptomban, egyesítenie Szíriát és Egyiptomot, és megalapítania az AyyŪbida Szultanátust.

²⁴ A két klán szoros kapcsolatát számtalan házassággal erősítette meg a történelem során, így az összes klán közül ők álltak legközelebb egymáshoz. Ennek köszönhetően, amikor 1697-ben meghalt az utolsó MaĀnida fejedelem utód nélkül, a fejedelemség előkelői egy ūhĀbidát választottak meg örökösékként, aki megalapította a ŠihĀbida Fejedelemséget. Ez annak a bizonyítéka, hogy a ŠihĀbidák és a MaĀnidák nagyon közel álltak egymáshoz annak ellenére, hogy előző egy szunnita, a másik pedig egy drúz klán volt. Megjegyzendő, hogy a ŠihĀb törzs az at-Taym völgybe való érkezése után idővel egy klánná alakult, és vezetői mindvégig az emír rangot viselték. Az első házasság a ŠihĀb és a MaĀn klán között 1175-ben jött létre, amikor MuĤammad, MunqiĒ aš-ŠihĀbĒ fejedelem fia feleségül vette YŪnis al-MaĀnĒ fejedelem lányát, és szintén ugyan azon a napon YŪsuf, YŪnis al-MaĀnĒ fia elvette MunqiĒ aš-ŠihĀbĒ lányát. A 16. század közepén, FaĤr ad-DĒn MaĀnida fejedelem uralkodása alatt, írta alá ManŪŪr aš-ŠihĀbĒ, a ŠihĀb klán akkori fejedelme azt a nyilatkozatot, melyben hivatalosan kinyilvánította, hogy a két klán bármilyen körülmények között is, mindig egy oldalon fog állni. Lásd HAŠŠĒ 1984, 33.

A fejedelemség ayyŰbida fennhatóság alá került, így a fejedelemnek ŃalÁÎ ad-DĐn oldalán kellett harcolnia a keresztések ellen. Ennek megfelelően részt vett drúz harcosaival a ÍaÔÔĐni csatában 1187 júliusában, melyben a muszlimok hatalmas győzelmet arattak a keresztések felett és elfoglalták többek közt Jeruzsálemet, ŃaydÁt és Bejrútot. Hűségének és szolgálatainak elismerésként, ŃalÁÎ ad-DĐn még ugyan abban az évben küldött ÍaÊÊĐ részére egy dekrétumot [*mansŰr*], melyben közölte vele, hogy egyedül ő a fejedelemség *iqÔÁÝ*-területeinek jogos tulajdonosa, mely területeket apjától és nagyapjától örökölt meg. Ezen kívül kifejezte neki háláját és megelégedését harci teljesítményével a keresztések elleni háborúban.²⁵ Azonban a fejedelem legnagyobb csalódására a szultán elszakította Bejrútot a fejedelemségtől, közvetlenül Damaszkusz fennhatósága alá helyezte, és egy *šihÁbida* emírre bízta a város vezetését és adójának beszedését.²⁶ Valószínű, hogy ŃalÁÎ ad-DĐn ezt hálából tette a ŠihÁbidák neki tanúsított korábbi hűségéért a NŰr ad-DĐnnal korábban fennállt viszályában. Ezt a döntést BuŰturidák nagyon keserűen viselték el. Azonban halála után, ŃalÁÎ ad-DĐn örökösei rivalizálásba kezdtek egymással, így hamar több részre szakadt az AyyŰbida Szultánátus. Eközben a keresztések ismét teret nyertek és harc nélkül visszafoglalták Bejrút erődjét a város nagy részével együtt, valamint ŃaydÁt, ŃŰrt, és néhány kisebb libanoni tengerparti települést. Ez idő alatt a BuŰturidák ÍaÊÊĐ vezetésével a nagyvárosok közötti tengerparti vidék ellenőrzésének feladatát látták el, és több kereszties tengeren keresztüli behatolást akadályoztak meg, melyekben utóbbiak megpróbálták visszafoglalni a Bejrút és ŃaydÁ közti tengerparti vonalat. ÍaÊÊĐ uralkodásának utolsó harminc évéről kizárólag annyit tudunk, hogy kisebb katonai tevékenységeket folytatott a kereszties erődök ellen. Hosszú élet után ÍaÊÊĐ 1230 körül halt meg, és NaÊm ad-DĐn MuŰammad lett az utódja. Az utolsó ayyŰbida szultán, aŐ-ŃÁliŰ AyyŰb, két dekrétumot is írt a BuŰturidáknak. A NaÊm ad-DĐn MuŰammad emírnek írt első dekrétum dátuma ismeretlen, megköszönte benne az emír szolgálatait és szövetségét, valamint jóváhagyta addigi *iqÔÁÝ* területeit. A másik dekrétumot viszont Zayn ad-DĐn, ÍaÊÊĐ unokaöccsének küldte 1248 augusztusában, amelyben

²⁵ IBN YAŰYÁ 1969, 45-46.; Ibn YaŰyÁ szerint, miután kiűzte a keresztéseket Bejrútból, a szultán megérintette ÍaÊÊĐ fejét, és a következőket mondta neki:

[...] "*Íme, megszabadulhattál a frankoktól, légy jó hangulatban, mivel mostantól Te fogsz uralkodni apád és testvéreid után*" [...]. Ekkor még ÍaÊÊĐ mindössze 20 éves volt, és csak egy éve volt annak, hogy Bejrút kereszties uralkodója kivégeztette 3 idősebb testvérét. Az idézettel kapcsolatban továbbá lásd ABŰ ÝIZZ AD-DĐN 1984, 150.

²⁶ A šihÁbida emír neve Ýizz ad-DĐn UsÁma b. MunqiÊ volt. SÁliŰ Zahr ad-DĐn "*egy nem drúz emírt*" említ, azonban HAŠŠĐ azt írja, hogy ez a fejedelem nem volt más, mint MunqiÊ aš-ŠihÁbĐ fejedelem fia. Lásd ZAHRA AD-DĐN 1991, 115.; valamint HAŠŠĐ 1984, 33-34.

amellett, hogy elismerte az ő katonai szolgálatait, felsorolta az őt illető *iqÔÁÝ* területeket a Bejrúti hegység déli és nyugati részein.²⁷

1249-től a Mamlûkok átvették a hatalmat az Ayyûbidáktól. Miközben egészen 1258-ig folyt a küzdelem Szíriáért, an-NÁÔir YÛsuf, Aleppo ayyûbida uralkodója és az Egyiptomban hatalomra jutott mamlûkok között, a Buíturidák igyekeztek jó kapcsolatban maradni mindkét féllel. Mind an-NÁÔir, mind Aybak Mamlûk szultán megpróbálták elnyerni őket az egymás ellen folytatott küzdelemben. Ennek érdekében mindketten különböző befolyásos buíturida személyeket céloztak meg. an-NÁÔir NaÊm ad-DÐn fiát, ÍaÊÊÐt [II] próbálta maga mellé állítani, és ennek megfelelően 1252 májusában egy olyan dek-rétumot küldött neki, melyben megerősítette őt al-Çarb *iqÔÁÝ* területeinek tulajdonosaként. Aybak viszont ÍaÊÊÐ [II] testvérét szemelte ki magának, SaÝd ad-DÐn Êidr fejedelmet, és az 1256-ben kibocsátott dekrétumában azt ígerte neki, hogy több falut az aš-ŠÛf hegységben, az at-Taym völgyben és Ńaydá környékén bocsátana számára *iqÔÁÝ* területekként, amennyiben támogatja őt an-NÁÔir ellen.²⁸ Az Ýabbászida kalifa közreműködésével végül megszületett az egyezmény an-NÁÔir és Aybak között, miszerint előbbi megtarthatta Szíriát, utóbbi pedig Egyiptom legitim uralkodója lehetett. Ennek eredményeként a fejedelemség végérvényesen an-NÁÔir területeihez csatolódtott, aminek a buíturida fejedelmek többsége nem örült, így csupán idő kérdése volt, hogy mikor kerülnek konfrontációba an-NÁÔirral. Ez be is következett 1255-ben, amikor szíriai csapa-tok an-NÁÔir utasítására megkísérelték al-Çarb területének kifosztását, miután utóbbi tudomást szerzett arról, hogy egyes buíturida fejedelmek fel-vették a kapcsolatot a Mamlûkokkal. Azonban a drúzok Zayn ad-DÐn ŃÁliÎ, ÍaÊÊÐ [II] unokaöccsének vezérletével súlyos vereséget mértek rájuk a döntő ÝaytÁti csatában,²⁹ és kiűzték őket az országból.³⁰ Ennek következtében an-NÁÔir elha-tározta a drúz fejedelemség felszámolását, de erre már nem volt ideje, mivel a mongolok 1259-ban beözönlöttek Szíriába, elfoglalták Damaszkuszt, őt pedig pár napos fogság után kivégezték.

²⁷ IBN YAÎYÁ 1969, 49-50.

²⁸ ABÛ ÝIZZ AD-DÐN 1984, 154.; továbbá lásd, AL-MAQRÐZÐ 1939, 397-8.

²⁹ ÝAytÁt az al-Çarb vidék egyik faluja. SÁliÎ Zahr ad-DÐn azt írja, hogy Zayn ad-DÐn fejedeleme nem volt más, mint ŃÁliÎ b. ÝAID b. Buítur, Buítur unokája ÝAID nevű fiától, akit AbÛ l-Êays néven ismertek. Ez az állítás kétséges, mivel a BanÛ AbÐ l-Êays klán vezetői többek közt Zayn ad-DÐn ellen szöttek azt az összeesküvést, amelynek hatására Baybars Mamlûk szultán börtönbe zárta őt ÍaÊÊÐ [II] fejedelemmel együtt. Több forrásból kiderül, hogy valójában ő volt ÝAID fia, de valószínűleg nem őt hívták AbÛ l-Êaysnak. Lásd, ABÛ ÝIZZ AD-DÐN 1984, 157., valamint IBN YAÎYÁ, 1969, 64.

³⁰ IBN YAÎYÁ 1969, 51-52, 56.

Summary

The druze families played a very important role in the medieval and modern ages of Lebanon's history, but little is known about their history before the Mamluk era. This article gives a view at the role of the druze Buhtur family and its leading personalities up until the Mamluk occupation of Damascus. The names of the family leaders have been well forgotten in today's history material taught in Lebanese schools, but still they had a big influence in Mount Lebanon during one of the most difficult ages of the country's history. We can have an idea about the way they managed their territories during the age of the Ayyubids and the Crusade Wars. We can here know a lot about the names and geneological origin of the personalities of this family, as well as their political, economic and social role before 1259, the year of the Mongol occupation of what is known as the Historical Syria. The sources which I worked from are mainly Arabic found today in the best Druze Families libraries, and they are considered the most authentic sources in this subject.

Bibliográfia

- ABÛ ÝIZZ AD-DËN 1984. M. Nejla. The Druzes. Leiden.
- AL-MAQRËZË 1939. SulÛk, I. Cairo.
- AL-MAQRËZË 1959. al-ËiÔaÔ. Beirut.
- AÒ-ÑAFADË 1969. LubnÁn fË Ýahd al-amËr FaÏr ad-DËn. Beirut.
- AÒ-ÑALËBË KAMÁL 1967. TÁrËh LubnÁn al-ÎadËx. Beirut.
- HaššË 1984. TÁrËÏ al-umarÁP aš-ŠihÁbiyyËn, Beirut.
- IBN AL-A×ËR 1965-1967. al-KÁmil. Beirut.
- IBN YAÏYÁ 1969. NÁliÎ. TÁrËh BayrÛt. Beirut.
- ÏITTË [é.n.], TÁrËh SÛriya wa LubnÁn wa FalastËn, II.
- ÏUSAYN, MUÏAMMAD KÁMIL 1962. ÓÁ'ifat ad-durÛz. Cairo.
- ŠAKËB ARSLÁN 1925. ar-RawÁ aš-šaqËq. Damascus.
- TOUMA 1971-1972. Paysans féodales chez la druzes, Beirut
- ZAHR AD-DËN 1991, SÁliÎ. TÁrËh al- muslimËn al-muwaÏÏidËn ad-durÛz. Beirut.